

## МОДЕЛЬ WELFARE STATE ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАСТОРОГИ

*СЕРГІЙ НАЗАРЕНКО, доктор економічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси, Україна)*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-552-8-25>

**Вступ.** Модель welfare state є прикладом спроби започаткування людиноцентрованого державоустрою. Саме парадигмою загального добробуту керуються у своїй діяльності уряди та владні структури країн, що мають найвищі показники рівня життя населення, зокрема, Скандинавські держави Швеція, Данія, Норвегія. В основу їх політичного та економічного буття покладені ідеї соціальної рівності, справедливого розподілу доходів, благ і багатств, досягнення максимального рівня задоволеності суспільних інтересів і потреб.

У сучасному тривожному, непрогнозованому, нелінійному світі, який отримав назву BANI World, відчуття потрібності, небайдужості та сталості, що їх може дати прийнята на національному рівні модель загального добробуту, з великою ймовірністю отримає підтримку та відгук у населення. Водночас, в умовах воєнного часу, навряд чи можна вести мову про рівність і справедливий розподіл ресурсів, оскільки їх основна частина спрямовується на оборонні та військові витрати. Тому концепцію welfare state варто закладати в основу стратегії повоєнного економічного відновлення, у фокусі якого перебуватиме пріоритет збереження та розвитку людського капіталу й інтелектуального потенціалу нації.

**Метою дослідження** є встановлення можливості успішної адаптації моделі держави загального добробуту (welfare state) для повоєнного відновлення України – економічного, соціального, демографічного, тощо. Завданнями дослідження у такому контексті є узагальнення можливостей запровадження та поширення принципів welfare state у економіку воєнного часу, окреслення засторог і проблемних аспектів, які можуть знизити ефективність управлінських заходів під час спроб запровадження моделі держави загального добробуту у вітчизняних реаліях.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Лауреат Нобелівської премії з економіки Дж. Стігліц у одній із своїх праць небезпідставно відмітив, що почуття соціальної солідарності стало тим фактором, який об'єднав громадян усього світу в період Другої світової війни [1, с. 3]. Тому використання цього підходу можна розглядати як актуальний спосіб єднання суспільства і нині, у період повномасштабної війни проти України. Однак, вчений визнає, що з плином часу, зокрема, через 13 років після згаданого вище глобального конфлікту, утворена солідарність розмивалася, а економічні суперечки прискорили її зникнення [1, с. 3].

Таким чином, стресові фактори, ризики та загрози здатні згуртувати один народ і навіть кілька націй навколо ідеї загального добробуту, що може бути використане як ідеологічний наратив нині в Україні. Проте, у періоди відносної економічної стабільності, коли починає формуватися прошарок власників великих капіталів, не важливо, якого походження, віра у ідеал рівності починає руйнуватись, і суспільство знову повертається у стан турбулентності, конкуренції за ресурси та боротьби за володіння благами для задоволення своїх, постійно зростаючих, потреб.

Ортіз І. виділяє характерні риси держави, що рухається шляхом спроб досягнення стану загального добробуту.

У боротьбі з бідністю та нерівністю такі країни обирають інструменти державної політики соціального захисту, який реалізується через пряму грошову допомогу громадянам з бюджетів різних рівнів, через механізми матеріальної мотивації і соціальної підтримки персоналу роботодавцями, що функціонують у межах існуючих державних схем відрахувань і нарахувань на заробітну плату та через систему перерозподілу фінансових ресурсів від осіб, які мають вищий рівень доходів, до осіб з нижчим рівнем фінансових надходжень. Однак, як стверджує дослідниця: «ці перерозподільні компоненти системи соціального забезпечення були ослаблені в низці країн із запровадженням індивідуальних рахунків, приватизацією пенсій та завдячуючи іншим реформам із 1980-х років [2, с. 71].

Тиск ринкової економіки на засадничі постулати реалізації моделі загального добробуту з плином часу наростає, і виявляється в ініціюванні заходів жорсткої економії на соціальних витратах на загальнодержавному рівні та у зменшенні внесків роботодавців до соціальних фондів або аналогічних форм організації ресурсів для соціальної підтримки, що у перспективі поступово, але стабільно, збільшує нерівність у суспільстві.

Висловлену думку підхоплює Т. Андерсен у власних дослідженнях проблем збереження та розвитку людського капіталу, що акцентує увагу наукової спільноти на тому факті, що нерівність між різними прошарками населення, суспільними групами, громадами та індивідами, демонструє сталу тенденцію до зростання в багатьох країнах світу впродовж кількох десятиліть. Розподіл доходів не лише масштабується та поширюється на все нові категорії учасників соціально-економічних систем, але і у деяких традиційних групах навіть знижується у реальних величинах фінансових надходжень, які спрямовуються у подальшому на покриття нагальних життєвих потреб.

Нерівномірний розподіл ресурсів добре простежувався у період до світової фінансової кризи, яка, у свою чергу, ще більше посилила економічну нерівність у низці країн світу, що змусило вчених замислитись щодо потреб і політичних наслідків запровадження моделі загального добробуту. Для її успішної реалізації потрібно виявити та мінімізувати передумови виникнення та поглиблення економічної та соціальної нерівності. Глобалізацію та технологічні зміни часто називають причинами тенденції до зростання нерівності. Хоча обидва фактори зазвичай пов'язані із сукупними вигодами, їх розвиток у межах глобальної економічної еволюції чітко демонструє, що суспільний прогрес має як переможців, так і переможених. Тому в спробах спрогнозувати майбутнє людства та зробити його кращим, владним структурам і політичним фігурам вкрай важливо врахувати можливості для більш справедливого розподілу економічних вигод [3, с. 165].

Українська науковиця Чалюк Ю. О., враховуючи реалії, у яких перебуває Україна останні 3 роки, вважає, що слід попередити негативні наслідки війни, проблеми повоєнного відновлення країни через перехід від дотаційного характеру сфери соціального забезпечення до розвитку і широкого впровадження з боку держави та суспільства активної соціальної політики, а саме: забезпечити зміщення акценту від державної благодійності до переорієнтації працездатного населення на використання власних сил і можливостей і активізувати перехід від пасивної до активної політики зайнятості [4, с. 317].

Довгостроковий успіх моделі загального добробуту буде забезпечений за умови відсутності толерування пасивного очікування представників різних груп на частку загального доходу із використанням можливостей прогресивної системи освіти, здатної підготувати потенційного працівника до актуальних потреб ринку праці,

а також, враховуючи тенденції, які очікуються в Україні після завершення бойових дій, завдяки успішній адаптації ветеранів і зваженій фінансовій підтримці вразливих груп населення, започаткуванню програм сприяння самозайнятості населення, підтримання підприємницьких ініціатив і підвищення рівня фінансової грамотності.

**Висновки.** Отже, цілями переходу до моделі загального добробуту на рівні держави визнаються: зниження рівня бідності населення, забезпечення соціальної стабільності на тривалу перспективу та гарантування індивідуальної економічної безпеки громадян, що відображається у їх здатності покривати власні поточні потреби наявними фінансовими надходженнями.

Для досягнення окреслених стратегічних орієнтирів державна політика має бути спрямована на розвиток ефективної, солідарної та людиноцентрованої системи соціального забезпечення, повсюдне сприяння рівному доступу до таких послуг, як освіта, охорона здоров'я, соціальне житло, та на перерозподіл національного багатства, зокрема, через прогресивну систему оподаткування, націлену на досягнення економічного балансу та соціальної рівності у суспільстві.

Післявоєнний період може стати тим підґрунтям, яке забезпечить успіх реалізації принципів welfare state в Україні, оскільки виснажене тривалою війною і зневірене суспільство шукатиме спосіб відновити віру в гідне економічне майбутнє для себе та прийдешніх поколінь.

Однак, деструктивними факторами на шляху досягнення соціальної справедливості у стратегічній перспективі можуть стати: корупція, пасивність і нездатність працездатного населення до адаптації до реалій Індустрії 4.0, у першу чергу таких, як цифровізація та розширення меж використання штучного інтелекту; гендерна дискримінація, відсутність фінансових ресурсів для соціальної

підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, інвалідів, родин військовослужбовців, тощо.

Суспільство має бути готовим ідеологічно до сприйняття змін, інакше їх позитивний ефект буде нівельований, а прірва соціальної нерівності лише поглибитися і викличе нову хвилю соціальної напруги і у без того знесиленому протиріччями українському суспільстві.

**Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку** полягають у розробленні основ державної політики та стратегії відновлення та масштабування економіки України на принципах welfare state на довгострокову перспективу, що сприятимуть досягненням цілей сталого розвитку та збереженню людського капіталу в державі.

### **Список використаної літератури:**

1. Stiglitz, J. E. The Welfare State in the Twenty-First Century / Ocampo J. A., Stiglitz J. E. (ed.). *The Welfare State Revisited*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2018. P. 3–37.
2. Ortiz, I. The Welfare State in the Twenty-First Century: Latest Trends in Social Protection / Ocampo J. A., Stiglitz J. E. (ed.). *The Welfare State Revisited*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2018. P. 71–97.
3. Andersen, T. M. Human Capital, Inequality, and Growth / Ocampo J. A., Stiglitz J. E. (ed.). *The Welfare State Revisited*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2018. P. 165–188.
4. Чалюк Ю. “Warstate” і “welfare state”: конфлікт чи синергія воєнної стратегії та соціальної безпеки України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1 (48). P. 309–320.